

Streszczenie

W pracy podjęto próbę ustalenia na podstawie zachowanych tekstów polskiego folkloru, jak postrzegano rośliny w tradycyjnej kulturze chłopskiej, a następnie przeanalizowania tego zagadnienia w przypadku folkloru współczesnego. Skoncentrowano się zarówno na roli roślin w życiu społecznym, jak i indywidualnym. Jednak zasadniczym celem pracy było prześledzenie związków roślin z kobietami, wzajemnych relacji wyrażonych w różnych formach literatury chłopskiej (bajkach, przysłowiach, pieśniach) oraz zachowanych w opisanych przez etnografów praktykach kulturowych, takich jak rytuały, zwyczaje, obrzędy, zabiegi lecznicze i magiczne. Kultura ludowa posługiwała się swoistym kodem roślinnym do wyrażania stanów, conceptów, idei, a poszczególne gatunki były konstruktami kulturowymi odgrywającymi istotną rolę w życiu kobiety, różniącymi się w zależności od etapu jej życia. Stanowiły nieodzowny element rytuałów przejścia, podczas których zwracano się bezpośrednio do nich, świadcząc o głębokiej unii człowieka z rośliną. Rozszyfrowanie tych kodów, ukrytych w tekstach folkloru, stanowiło oś pracy.

W pierwszym rozdziale *Ustalenia metodologiczne* przywołuję prace z wielu pól naukowych i staram się omówić stan dotychczasowych badań powiązanych z tematem mojej dysertacji. Dominują rozprawy i artykuły z zakresu folklorystyki, antropologii, etnografii i etnobotaniki. Przedstawiam też podstawowe pojęcia, którymi posługuję się w pracy, takie jak kultura ludowa, kultura oralna, etnobotanika, folklor, folklor kobiecy, folklor roślinny, bajka, wypowiedź grupowa, izolacja, opozycje binarne. Określam też metodologię, którą posłużyłam się w trakcie moich badań, a wyrastającą zarówno z folklorystyki antropologicznej, gender studies i etnobotaniki. Rozpatrzenie tekstów folkloru w kontekście kultury ludowej oraz wiedzy etnobotanicznej umożliwia ustalenie na głębszym poziomie znaczeniowym relacji między roślinami a kobietami.

Rozdział drugi *„Nie ucinaj, bo już rodzić będę” – rośliny i ziołarstwo w folklorze tradycyjnym* służy wprowadzeniu do zasadniczego tematu, a więc przedstawienia chłopskiego uniwersum, kontekstu kulturowego, transmisji wiedzy dotyczącej prawideł przyrodniczych, ekologicznych, postrzegania roślin według wpisanej w badane przeze mnie teksty wizji ludowej, bazującej nie tylko na doświadczeniu, ale też intuicji i emocjonalności, której wynikiem jest wykreowanie kultury magicznej. Przykłady poszczególnych grup roślin, takich jak enteogeny, analizowane są na podstawie ustnej twórczości na ich temat, w powiązaniu z obecną wiedzą

botaniczną, co pozwala na odtworzenie dawnych form współbycia z rośliną i określenie jej wpływu na kreowanie kultury.

Celem głębszego zanurzenia się w przedmiot badania, w rozdziale trzecim „*Stare baby wiedzą, co w piekle warzą i jedzą*” – *Kobiety w tradycyjnym folklorze polskim* została zaprezentowana w oparciu o badane materiały folklorystyczne i etnograficzne kondycja kobiety w społeczeństwie dawnej wsi polskiej oraz wynikające z tego konsekwencje. Jedną z nich było „przeznaczenie” kobiety do zajmowania się ziołolecznictwem i używania roślin w gospodarstwie domowym oraz magii. Nieustająca, od narodzin aż po grób, łączność kobiety ze światem flory wpłynęła na bogactwo form wyrazu „kobiecości” w jej wielu odmianach, nierzadko postrzeganych antagonistycznie, jak np. płodna – bezpłodna, co jest przedmiotem rozdziału czwartego „*Jak w lecie len strojny nas cieszy w swym kwiecie, tak zimą we wieniec żyjący nas splecie*” – *symbolika roślinna w wyrażaniu kobiecości w tekstach polskiego folkloru*. W tej części pracy zrekonstruowano na podstawie ustnej literatury charakterystykę roślin, często spersonifikowanych, najczęściej pojawiających się w związkach z kobietami i odpowiadającymi konkretnym momentom jej życia, m. in. stanowi panieńskiemu, małżeńskiemu, macierzyństwu. Wśród omówionych roślin znalazły się te, o których najczęściej traktują dawne przekazy, tj. kalina, wiśnia, ruta, rozmaryn, barwinek, chmiel, konopie, len, groch i wierzba, które w powiązaniu z ludową obrzędowością i symboliką dają ich pełny, kulturowy obraz.

Ostatni rozdział „*Z Babunią zaglądałyśmy do pni starych wierzb*” – *współczesne przekazy o roślinach: trwałość, zanikanie, transformacje* przedstawia wyniki badań nad współczesnym folklorem roślinnym i kondycją kultury zielarskiej po II wojnie światowej. Poza określeniem losów współczesnych związków z roślinami i wyników zebranych danych, ankiet i folkloru, rozdział zawiera też antropologiczny namysł nad wartością tej kultury. Zastanawiam się nad kierunkami jej rozwoju, zagrożeniami płynącymi z jej negatywnych zmian i oraz dającym nadzieję zainteresowaniu zarówno zielarstwem, jak i tradycyjnym folklorem. Być może jest to szansa na podtrzymanie dziedzictwa kulturowego, do którego przynależą dawne opowieści ludowe, jak i praktyki wykorzystywania roślin w życiu codziennym.

17/10/2023

Archiwizacja Sane